

ono što izmiče tautologiji i empirijskim iskazima.

Nakon što je rečena odredba filozofije ustanovljena kao primjeren opis Wittgensteinove koncepcije filozofije, Petrović prelazi na imanentnu kritiku Wittgensteinove diferencijacije filozofijske teorije i aktivnosti. Wittgenstein pretpostavlja da se tu radi o dvije posve različite stvari, tako da teorija nije moguća, ali filozofijska aktivnost jest. No, kakva je to filozofijska aktivnost kojom se ne stvara nikakva teorija, dakle aktivnost koja ne rezultira nikakvim filozofijskim iskazom, kojom se ništa ne tvrdi, aktivnost lišena kako forme tako i učinaka – pita se Petrović, da bi zaključio kako se u tom razlikovanju teorije od aktivnosti krije osnovna slabost *Tractatusa*. Ako filozofijska aktivnost nije niti postupak nizanja međusobno nepovezanih riječi-pojmova, aktivnost koja ne rezultira nikakvim iskazima, zaključcima ili drugim složenim strukturama, a ni aktivnost koja rezultira stvaranjem složevina lišenih logičke povezanosti i bilo kakve smislenosti, onda se iz duha samog *Tractatusa* – nasuprot izričitim Wittgensteinovim iskazima – smije ustvrditi da iz mogućnosti filozofije kao smisaone aktivnosti slijedi i mogućnost smisaone filozofijske tvorevine, dakle mogućnost filozofijske teorije. Dokaz je i sam *Tractatus*, upozorava Petrović: **njegovi stavovi nisu besmislice, nego nam ponešto govore o onomu što je samo za filozofiju izrecivo.**

Na taj je način izbjegnuta konzekvencija ograničavanja filozofije na logiku empirijske znanosti. Ujedno je, međutim, uspostavljeno i razgraničenje smislene filozofije od pseudo-metafizičkih brbljarija, koje se i danas, više od osam desetljeća nakon objavljivanja *Tractatusa*, prikazuju kao legitimni, dapače i kao privilegirani (ako ne i jedini validni) oblici filozofiranja, hraneći upornošću i tvrdokornošću njihovih kovača one kritičare filozofije koji bi sve što se ne ograničuje na izricanje tautologija (u tom sklopu, posebice, sve ono što čini predmet etike i općenito praktičke filozofije) bezostatno prepustili misticizmu i drugim oblicima iracionalizma. Valja vjerovati da će obnovljeno izdanje *Tractatusa* (kojemu se smije prigovoriti isključivo to što donosi bibliografiju Wittgensteinovih djela samo do 1987., iako posthumno objavljivanje Wittgensteinovih radova nije prestalo te godine) doprinijeti snažnijem ukorjenjivanju valjanih kriterija razlikovanja besmislica od legitimnih filozofijskih iskaza.

Lino Veljak

Jean-Luc Nancy

Dva ogleda

Razdjelovljena zajednica & O singularnom pluralnom bitku

Preveo Tomislav Medak,
Multimedijalni institut/Arkzin,
Zagreb 2004.

Jean-Luc Nancyja smatra se jednim od značajnijih filozofa današnjice. Iako manje poznat izvan Francuske, u domicilnoj zemlji ima razmjerno visok status. Nancy je za veći dio akademske i ine filozofijske zajednice relativno nepoznat autor; u Hrvatskoj je dosad neprevođen (ili tek sporadično) i tek predstoji »napor« oko implementacije njegovih teza u domaći intelektualni prostor. Zadaća je tim teža uzmemo li u obzir dvije ključne prepreke: Nancyjev je filozofijski žargon teško prohodan, a kako na autorove teze pravo ne polaže oficijelni akademski pogon, izvjesno je da će doći do njegove izvan-institucionalne recepcije. U tom smislu izdanje ova dva ogleda predstavlja značajan pomak – ne zbog kulturološke obveze prevodenja tzv. značajnih autora, već ponajprije zbog pokušaja da se implementacijom Nancyjeva diskursa u ovoj sredini ujedno otvori prostor za jednu novu *misaonu avanturu*.

Knjiga se sastoji od dva zasebno objavljena teksta: prvome je naziv »Razdjelovljena zajednica« i u njemu se analizira koncept zajednice u kontekstu suvremenog političkog djelovanja, tj. historijski gledano, nakon pada komunizma. Drugi je tekst naslovljen »O singularnom pluralnom bitku« i iznova pokušava promisliti odnos politike i zajednice, čineći to ponajprije u dijalogu s Marxom i egzistencijalnom analitikom iz Heideggerova *Bitka i vremena*. Smatrajući da nema bitne razlike između etike i ontologije, te da je ključno filozofijsko pitanje današnjice zapravo pitanje konstrukcije društvenog bitka unutar koncepta zajednice kao »bivanja zajedno bez suštine«, Nancy ispisuje jednu novu i provokativnu političku ontologiju, čvrsto zastupajući tezu kako ne postoji filozofija politike, već isključivo filozofija *kao* politika.

Tema je prvog ogleda ontološka i politička proizvodnja zajednice. Nancy polazi od pretpostavke da je ključna stvar u razmatranju svakog oblika društvenog života način na koji ljudi žive zajedno. Povijesno gledano, on u

svojoj analizi polazi od iskustva izmještanja zajednice kao bitne karakteristike novog doba koje za nas počinje s Rousseauom: svijest o tome da društvo gubi komunikacijsku bliskost i da proizvodi građanina kao samotnika. Ono što je kroz povijest od zajednice izgubljeno – a to su imanencija i prisnost, njezino transcendentno utemeljenje, prema kojemu država nije ništa doli emanacija božanskog u političkome – izgubljeno je na taj način da je isti »gubitak« konstitutivan za samu zajednicu. Drukčije rečeno, pripovijest o izgubljenom zajedništvu (antički polis, rimska republika, kršćanska zajednica) tek je neproduktivna fantazma o arkadijskom dobu u kojem je božanska supstanca bila jamcem zajedničkog i harmoničnog skupa-bivanja, nadvladavajući kontingenciju kojoj smo kao živa bića (politička i društvena) svagda izloženi. Zajednica nikad nije bila ništa više od fikcije koju je konstituirao upravo njezin manjak. O tome vrlo rječito govori naslov još jedne Nancyjeve knjige, *Biti zajedno bez suštine*. Razdjelovljenje zajednice upućuje na politički oris njezine singularnosti, a upravo je odnos singularnog i pluralnog konstitutivan za Nancyjevu filozofiju »jednog-mnoštvenog«, koju odlikuje refleksija o numeričkoj pripadnosti. Jedan tekst, jedna gesta pisma; zajednica pisma kao pismo zajednice. Smislenost pripadnosti nezadrživi je historijski optimizam, vjera u to da ljudsko društvo na okupu drži nešto vrijedno življenja, ili barem nada da temelj zajednice čini nešto što je izvan nje same i što je nadilazi – bio to bog, ideja naroda, nacije ili kakav drugi fetiš. O tome Nancy vrlo smireno kaže: nalazimo se u situaciju u kojoj »žaljenje za smislom još uvijek ima smisla«.

Drugi ogled, naslovljen pomalo nezgrapnim, parmenidovskim naslovom »O singularnom pluralnom bitku«, također govori o zajedništvu, no ovaj put uz eksplicitnije reference, ponajviše na Heideggera. Naslov ogleada na prvi pogled predstavlja riječi poredane bez određene sintakse; no iz horizonta Nancyjeve političke ontologije isti je programsko određenje. Ako je u polemičkoj interpretaciji Heideggera *Dasein* doista mišljen kao *Mit- Sein*, tubitak kao ono *biti-sa*, onda je smisao bitka komunikacija, a ontologija zapravo politika. Stoga je društvo »šifra za jednu ontologiju koju tek treba iznijeti na vidjelo«. Polazišna situacija Zapada oduvijek je bio fenomen polisa i u tom je njegovu povijesnom ponavljanju sadržan motiv zajedništva – drugog modela bivanja u društvu zapadna civilizacija ne poznaje. Novo promišljanje političkog, kakvo sugerira Nancy, nalazi se u sa-

moproizvođenju zajednice, u spoju singularnosti i pluralnosti (individualnosti i zajedništva, pojedinca i države) kao mjestu sudjelovanja u *smislenoj* pluralnoj singularnosti.

A smisao se nalazi upravo u onome »sa«, u stanju koje nije ni posredno niti neposredno, u ispostavljenosti koja svoju navlastitost izlaže jezivoj stvarnosti supostojanja s drugima. Nancy vjeruje u takvo iskustvo razumijevanja i racionalnog konsenzusa. Stoga ovaj fenomen on prije svega vidi u paradigmi beskonačnog prostora, emocionalnih naslaga ili srodnih svjetonazora, tako i tekstovi nude »ono što nikome ne pripada i što se vraća svima«, tvoreći zajednicu onih koji »nemaju ništa zajedničko«, a ipak su bliski.

Nancy će u djelu *Stvaranje svijeta ili Mondijalizacija* otići korak dalje. Ondje on pokušava uspostaviti paralelu između stvaranja teksta i stvaranja svijeta, smatrajući da je svijet kao kreacija moguć tek ukoliko je omogućen tekstom koji ga »proizvodi«. U tome, dakako, treba odčitati trendovsku temu neuspjeha tekstualne proizvodnje, koja je u krajnjoj liniji i nemoć stvaranja, te stoga za posljedicu ima svjesno odbijanje (proizvođenja, činjenja i pisanja) koje se javlja kao nova intelektualna paradigma. U ova je dva ogleda Nancy ipak precizniji i na neki način angažiraniji. Teza postavljena na početku teksta – koja govori o implementaciji Nancyjeva političko-ontološkog žargona u domaći teorijski prostor (kako stvari stoje, izvan-akademski) – temelji se na povjerenju u čitatelje kao distributere i umnažatelje spomenutih političkih i filozofijskih refleksija, u čitatelje koji tvore zajednicu pisma, da bi zahvaljujući tome bili u stanju stvoriti navlastito *pismo zajednice*. Treba napomenuti: takvi će čitatelji vjerojatno imati znatnih poteškoća s Nancyjevim tekstovima, za koje, s obzirom na njihovu kompleksnost, treba uložiti nešto više truda i volje negoli je to slučaj s ostalom recentnom francuskom filozofijskom produkcijom. Nancy je filozof derridaovskoga kova, a je li to prednost ili mana potvrdit će vrijeme, odnosno »zajednica čitatelja« kao distributera ovoga hermetičnog, ali i vrlo intrigantnog filozofijskog pisma.

Tonči Valentić